

Ільченко Ірина Степанівна
викладач кафедри психології
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Процесс становления системы развивающего обучения построен на основе достижений в отрасли психологии. Благодаря исследованиям выдающихся ученых-психологов современная педагогическая наука расширила пределы учебного процесса, дополняя его понятием самоактуализации. Ведь именно на основе естественных психологических особенностей происходит формирование личности каждого человека. Таким образом, мы попытаемся определить психологические принципы развивающего обучения и проследить процесс его усовершенствования.

Becoming of the developing departmental teaching is built on the basis of achievements in industry of psychology. Due to researches of prominent scientists - psychologists modern pedagogical science extended the limits of educational process, complementing him to the concepts of actualization. In fact exactly on the basis of natural psychological features there is forming of personality of every child. Thus, we will make an effort define psychological principles of the развивающего teaching and trace the process of his improvement.

Прогрес інформаційних технологій, який спостерігається в останні десятиліття, обумовлює акселерацію у розвитку сучасних дітей та молоді. Отримавши вільний доступ до засобів масової інформації підростаюче покоління починає інтенсивно розвиватись, але напрям цього розвитку, як і годиться, повинні визначати інститути соціалізації.

Одним з провідних інститутів соціалізації є освітні установи, основним завданням яких залишається забезпечення реалізації навчання, виховання та всебічного, гармонійного розвитку особистості. Не новим є й погляд на традиційну систему організації навчального процесу як на застарілу і

малоефективну. Такі зміни спонукають до пошуку нових ефективніших технологій, впровадження котрих буде сприяти більш глибокому і повнішому розвитку особистості.

На даний час інноваційних технологій розроблено достатньо, але залишається відкритим питання про їх ефективність. Однією з таких технологій є розвивальне навчання, як прогресивна система організації освітнього процесу.

З вище сказаного випливає мета статті, яка полягає у висвітленні психологічних основ розвивального навчання.

Розвивальне навчання розроблене на початку 30-х років ХХ ст. видатним психологом Л.С. Виготським, який висунув ідею навчання орієнтованого на розвиток дитини як на основну мету. На його думку, знання не є кінцевою метою навчання, а всього лише засобом розвитку учнів. У межах розвивального навчання вчений виділив рівні розвитку дитини:

- сфера актуального розвитку (вже сформовані якості);
- зона найближчого розвитку (види діяльності, які дитина ще не зможе опанувати самостійно, але може це зробити з допомогою дорослого).

Виготський притримувався власного погляду на співвідношення навчання і розвитку сформулювавши його таким чином: «Процеси розвитку не збігаються із процесами навчання, перші із них ідуть слідом за другими, створюючи зони найближчого розвитку» [1, С.389].

Ідеї Л.С. Виготського були розроблені й обгрунтовані в межах психологічної теорії діяльності, вивченням і подальшою розробкою якої займалися такі учені-психологи, як О.М. Леонтьєв та П.Я. Гальперін.

Леонтьєв розвинув ідеї Л.С. Виготського, акцентуючи увагу на інтеріоризації як процесі поступового перетворення зовнішніх дій у внутрішні розумові. Вчений зазначає, що процес інтеріоризації здійснюється в онтогенетичному розвитку людини. Його необхідність Леонтьєв визначає тим, що центральним змістом розвитку дитини є присвоєння нею досягнень історичного розвитку людства, в тому числі досягнень людської думки.

людського пізнання. Аби дитина могла побудувати нову розумову дію, її треба попередньо подати дитині як дію зовнішню, тобто екстеріоризувати її. В такій екстеріоризованій формі, у формі розгорнутої зовнішньої дії виникає дія розумова [2, С.426]. Звідси слідує думка про те, що якщо інтеріоризація є суб'єктивним процесом перетворення соціального досвіду у внутрішній план дій, то, в такому випадку, знання є засобом самотворення особистості дитини. Така ідея ученого лягла в основу розробленої ним теорії діяльності, і є, певною мірою, методологічною основою розвивального навчання.

Говорячи про внесок П.Я. Гальперіна у концептуальне становлення розвивального навчання, варто вказати на розроблену ним теорію поетапного формування розумових дій. Саме згадана теорія стала однією з методологічних основ розвивального навчання, згідно якої було виділено три основні типи орієнтування в завданні:

- перший тип: навчання дії за вказаним зразком, без вказівок, як виконувати саму дію;
- другий тип орієнтування: даються всі вказівки стосовно виконання завдання, наводиться готовий алгоритм;
- третій тип орієнтування навчає аналізу навчальної ситуації, логічним наслідком якого є знаходження способу дії в конкретній ситуації і можливість самостійного складання відповідного алгоритму або правила-орієнтиру розв'язування певного класу задач.

Саме при третьому типі засвоєння учень може стати суб'єктом навчальної діяльності, оскільки результатом її є самостійно одержаний новий продукт, нові знання та способи діяльності. Третій тип засвоєння відповідає головному концептуальному положенню розвивального навчання – засвоєння навчального матеріалу має здійснюватися шляхом самостійної навчальної діяльності [4].

Не менш важливу роль відіграє в сучасній науці технологія Л.В. Занкова. На думку вченого, досягнення попередників не розкривали резервів

психічного розвитку дитини. Занков поставив нові цілі та завдання розвивального навчання:

1. Високий загальний розвиток особистості.
2. Створення основи для всебічного гармонійного розвитку (гармонізація змісту).

Особливість методики полягає у тому, що основною мотивацією навчальної діяльності є пізнавальний інтерес. Ідея гармонізації вимагає поєднувати в методиці раціональне і емоційне, факти й узагальнення, колективне й індивідуальне, інформаційне й проблемне, пояснювальний і пошуковий методи.

Методика Л.В. Занкова передбачає залучати учня до різних видів діяльності, використовувати у викладанні методи навчання, спрямовані на збагачення уяви, мислення, мовлення, пам'яті. [3, С.43]

В 60-ті роки ХХ ст. з'явилась і набула поширення система Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова. Психологічні засади даної концепції проявляються у тому, що через спеціально організоване навчання у дитини можуть сформуватись здібності до самовдосконалення, саморозвитку, самопізнання. Дитина повинна поступово набутти «вміння вчитись».

Цілі і завдання окресленої системи полягають у наступному:

1. Формувати теоретичну свідомість і мислення.
2. Передати дітям не лише знання, вміння і навички, а й способи розумових дій.
3. Відтворити в навчальній діяльності дітей логіку наукового пізнання.

Розглядаючи процес навчальної діяльності крізь призму теорії Д.Б.Ельконіна – В.В. Давидова, варто вказати на те, що тут вживається поняття цілеспрямованої навчальної діяльності, яка відрізняється від інших видів навчальної діяльності насамперед тим, що спрямована на зміну самого себе як суб'єкта навчання. З точки зору психології дана теорія унікальна тим, що передбачає наявність мети свідомої самозміни та рефлекторного

характеру розгляду підстав власних дій, оскільки досвід творчої рефлексії є основоположним елементом у формуванні особистості [3, С.44].

Розглядаючи проблеми розвивального навчання слід згадати ім'я ще одного науковця – Ю. В'юнкової, яка розробила основні параметри освітнього процесу. Ціль такого навчання В'юнкова вбачає у загальному розвитку учнів, розвитку розумових процесів, почуттів, волі, навчання вмінню вчитися, жити серед людей, формуванні творчої особистості. Традиційно в даній концепції простежується особлива увага до процесу самовиховання, який передбачає осмислення своєї індивідуальності, знання елементів самовиховання, самоаналіз, самоконтроль тощо [3, С.47].

Цінним для психологічної науки є розроблені у межах розвивального навчання нетрадиційні форми активізації психічного здоров'я, а саме: точковий масаж, динамічні релаксаційні паузи, функціональна музика, рухливі соціальні ігри.

Враховуючи передумови становлення розвивального навчання в сучасній науці сформульовано наступне його визначення: це активно-діяльнісний спосіб навчання, під час якого враховуються та використовуються природні закономірності індивідуального розвитку дитини, що зумовлюють розвиток знань, умінь, навичок і способів розумових дій, самокерованих механізмів особистості, емоційно-ціннісної та діялісно-практичної сфери [3, С.46].

Список використаних джерел:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. — М.: Просвещение, 1991. — 480 с.
2. Гальперин П.Я. К теории о развитии детского мышления / П.Я. Гальперин, Д.Б. Эльконин, Ж. Пиаже // Флейвелл Дж. Генетическая психология Жана Пиаже. — М., 1957. — 606 с.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Уклад. Н.П. Наволокова. — Х.: Основа, 2009. — 176 с.
4. Семенець С.П. Система розвивального навчання: ретроспективний аналіз / С.П. Семенець // Вісник ЖДУ, 2005. — № 24. — С.121-124.